

Lapkritis 2014

DEMOKRATIJA

DEMOKRATIJOS PARDAVIMAS

KOKIĄ GRĖSMĘ KANADOS IR ES VISUOMENĖS INTERESAMS KELIA CETA INVESTUOTOJŲ APSAUGOS TAISYKLĖS

Santrauka

2014 m. rugsėjo 26 d. Kanada ir Europos Sąjunga (ES) paskelbė sudariusios turintį dideles perspektyvas ekonominės integracijos susitarimą - Kompleksinį ekonomikos ir prekybos susitarimą (angl. „Comprehensive Economic and Trade Agreement“ CETA). Ši sutartis apima ginčų tarp investuotojų ir valstybės sprendimo (angl. ISDS) mechanizmą, kuris gali sąlygoti teisminių ginčų skaičiaus prieš Kanadą, ES ir atskiras ES valstybes nares padidėjimą ir dėl kurio vyriausybės gali kilti sunkumų, ginant savo piliečius bei saugant gamtą.

ISDS mechanizmas sudaro galimybę užsienio įmonėms tiesiogiai iškelti ieškinius šalims privačiuose tarptautiniuose teismuose, siekiant kompensacijos dėl sveikatos, aplinkosaugos, finansų ir kitų nacionalinių apsaugos priemonių taikymo, kuriuo, jų manymu, pažeidžiamos šių įmonių teisės. Sprendimus šiose

bylose tarp investuotojų ir valstybių priima privatūs komerciniai arbitrai, kuriems mokama už kiekvieną jų išnagrinėtą bylą ir kurie yra linkę interpretuoti įstatymus investuotojų naudai.

ISDS gali sukelti sunkumų vyriausybėms, ginant viešąjį interesą, tiek tiesiogiai, bendrovei pareiškus ieškinį valstybei, tiek netiesiogiai, nes šis mechanizmas neskatina taikyti įstatymų dėl galimo ieškinio baimės. Investuotojai visame pasaulyje prieštarauja įstatymams, kuriuos taikant saugoma visuomenės sveikata, pvz., kovos su rūkymu įstatymai, draudimai naudoti toksines medžiagas ir imtis kalnakasybos veiklos, poveikio aplinkai vertinimo reikalavimai bei reglamentavimas, susijęs su pavojingų atliekų tvarkymu, mokesčių priemonėmis ir finansų politika.

Pagrindinės išvados:

1. Kanados patirtis, taikant Šiaurės Amerikos laisvosios prekybos susitarimą (angl. NAFTA), rodo pavojus, susijusius su investicijų arbitražu.

Igyvendinant NAFTA, Kanadai buvo pareikšti 35 ieškiniai. Ši šalis pralaimėjo arba susitarė dėl šešių ieškinių ir, atlygindama nuostolius užsienio investuotojams, sumokėjo daugiau nei 171,5 milijono JAV dolerių. Šiuo metu pareikštuose ieškiniuose investuotojai prieštarauja įvairioms vyriausybės priemonėms, pradedant nuo hidraulinio ardymo darbų apribojimo bei su tuo susijusio gręžimo leidimų panaikinimo ir baigiant Kanados teismų nutartimis panaikinti farmacijos patentų, kurie nebuvo pakankamai inovatyvūs ar naudingi, galiojimą. Investuotojų teigimu, šios priemonės mažina užsienio investicijų vertę. Šiuo metu užsienio investuotojai reikalauja iš Kanados Vyriausybės kelių milijardų dolerių nuostoliams atlyginti.

2. Galima teigti, kad CETA apsaugos priemonių taikymas užtikrintų užsienio investuotojams dar didesnes teises, nei NAFTA susitarimo atveju, tuo didinant riziką, kad užsienio investuotojai naudosis CETA susitarimu, siekdami apriboti būsimą vyriausybės politiką:

- Dėl investuotojų „teisėtų lūkesčių“ gynimo taip vadinamu „sąžiningo ir nešališko požiūrio“ straipsniu, CETA susitarimas kelia riziką įtvirtinti labai platų šio straipsnio interpretavimą, tuo sukuriant „teisę“ į tvirtą įstatyminę aplinką. Taip investuotojams būtų suteikta paveikti priemonė veikti prieš įstatyminius pokyčius net ir tuo atveju, jei jie būtų įgyvendinami, atsižvelgiant į naujus duomenis arba demokratinį pasirinkimą.
- Vadovaujantis CETA susitarimu, užsienio investuotojams būtų suteikta daugiau teisių kelti reikalavimus dėl finansinio reglamentavimo, nei NAFTA susitarimo atveju, pagal kurį šis reglamentavimas iš esmės buvo

susijęs su bankų (vis dar įvairių) teisėmis laisvai pervesti lėšas ir apsaugoti jas nuo nusavinimo. Taikant CETA nuostatas, būtų išplėtos užsienio investuotojų teisės įtraukti ypač lanksčias koncepcijas, pvz., sąžiningo ir nešališko požiūrio koncepciją, kuri kelia grėsmę vartotojų apsaugos reguliavimo institucijų veiklai ir finansinės sistemos stabilumui, susiklosčius ypatingai padėčiai.

3. Įgyvendinant CETA susitarimą, žymiai padidės rizika Kanadai, susijusi su tuo, kad jai ieškinius galės pareikšti bankai, draudimo bendrovės ir kontroliuojančiosios bendrovės. Ši rizika yra akivaizdi, nes abejotini investuotojai, be jokių išlygų siekdami pelno ir remiami savo teisininkų, vis dažniau naudoja investicinį arbitražą ir šiuo tikslu pareiškia ieškinius finansinius sunkumus patiriančioms vyriausybėms. ES investuoja daug lėšų į Kanados finansų sektorių. Pagal CETA nuostatas būtų užtikrintos plačios teisės pareikšti ieškinius šiam Kanados sektoriui.

4. Įgyvendinant CETA susitarimą, ES ir jos valstybėms narėms padidėtų rizika, susijusi su tuo, kad Kanados investuotojai galėtų kelti savo reikalavimus kalnakasybos ir naftos bei dujų gavybos sektoriuose. Kanada investuoja daug lėšų į šiuos ES sektorius. Kanados kalnakasybos bendrovės jau yra pradėjusios kelis prieštarinčiai vertinamus gamtos išteklių projektus visoje ES. Kalnakasybos specialistai CETA susitarimą laiko ypatingą reikšmę turinčiu susitarimu, kuris „galėtų būti ypač svarbus kalnakasybos bendrovėms“. Naftos ir dujų gavybos bei kalnakasybos bendrovės visame pasaulyje vis dažniau kreipiasi į investicijų arbitražą.

5. JAV įsisteigusių tarptautinių bendrovių patronuojamos Kanados bendrovės, pareiškdamos ieškinius Europos vyriausybėms, taip pat galės remtis CETA susitarimu, net ir tuo atveju, jei ES iš Transatlantinės prekybos ir investicijų partnerystės susitarimo (angl. TTIP), dėl kurio šiuo metu deramasi su JAV, galiausiai pašalintų ginčų tarp investuotojų ir valstybės sprendimo mechanizmą arba apribotų jo taikymą. Šis klausimas kelia ypač didelį nerimą europiečiams, nes Kanados ekonomikoje vyrauja JAV bendrovės. Užsienio bendrovių patronuojamos bendrovės, įsteigtos ES šalyse, taip pat turėtų tokius pačius įgaliojimus ginčyti Kanadoje taikomas priemones.

6. ES, Kanados ir JAV bendrovės jau dabar yra vienos iš dažniausiai į investicijų arbitražą besikreipiančių bendrovių. Todėl galima pagrįstai manyti, kad jos, siekdamos apriboti vyriausybių priemones Kanadoje ir Europoje, remsis CETA susitarimu. Penkiasdešimt tris procentus (arba 299) iš visų žinomų ginčų tarp investuotojų ir valstybės visame pasaulyje pradėjo ES investuotojai. JAV investuotojai yra pareiškę 22 procentus (arba 127) ieškinių iš visų žinomų bylų tarp investuotojų ir valstybės. Kanados investuotojai yra penktieji iš visų dažniausiai investicijų arbitražu besinaudojančių investuotojų.

7. Į CETA susitarimą įtrauktoms ginčų tarp investuotojo ir valstybės sprendimo nuostatomis abiejose Atlanto vandenyno pusėse vis stipriau priešinasi visuomeninės organizacijos, profsąjungos ir net ES valstybės narės. Reaguodamos į tai, Europos Komisija ir Kanados Vyriausybė ėmėsi vykdyti klaidinančią propagandos kampaniją, kuria siekiama sumenkinti investicijų arbitražo keliamą riziką ir nukreipti dėmesį nuo esminių pavojų, visą dėmesį sutelkiant nereikšmingoms reformoms.

8. Europos Komisijos ir Kanados Vyriausybės pažadėtos „reformos“, kuriomis esą siekiama pašalinti nerimą dėl ISDS, nepanaikins investuotojų ir teisėjų piktnaudžiavimo. Priešingai, CETA susitarimas sudarys sąlygas žymiai plačiau taikyti investicijų arbitražą, todėl ES, jos valstybėms narėms ir Kanadai kiltų sunkiai nuspėjama ir nenumatyta rizika, susijusi su atsakomybe.

Užsienio investuotojų apsaugai nėra jokio reikalo kurti specialią teisinio reguliavimo sistemą, ypač stabiliose jurisdikcijose, pvz., ES ir Kanadoje. Šiandieninės tarptautinės bendrovės yra vieni iš sėkmingiausių ir turinčių didžiausią patirtį ūkio subjektų pasaulyje. Jie geba vertinti riziką ir pelną, kurio tikimasi, prisiėmus šią riziką. Esant pernelyg didelei rizikai, šie subjektai gali naudotis tokiomis galimybėmis, kaip įprastiniai teismai, privatus draudimas ir valstybės investicijų garantijų mechanizmai.

„Demokratijos pardavimas“ ragina Kanados ir ES įstatymų leidėjus atmesti CETA susitarimo ir būsimų susitarimų, įskaitant prieštarinčiąjį ES ir JAV Transatlantinės prekybos ir investicijų partnerystės susitarimą (TTIP) bei Ramiojo vandenyno partnerystę (TPP), investicijų apsaugos nuostatas.

Publikavo: Association Internationale de Techniciens, Experts et Chercheurs“ (Aitec), „Vienna Chamber of Labour“ (AK Viena), „Canadian Centre for Policy Alternatives“ (CCPA), „Corporate Europe Observatory“ (CEO), „The Council of Canadians“, Canadian Union of Public Employees“ (CUPE), „European Federation of Public Service Unions“ (EPSU), „German NGO (Non-Governmental Organisation) Forum on Environment & Development“, Friends of the Earth Europe“ (FoEE), „PowerShift“, „Quaker Council for European Affairs“, „Quebec Network on Continental Integration“ (RQIC), „Trade Justice Network“ (TJN), „Transnational Institute“ (TNI), „Transport & Environment“ (T&E).

Amsterdamas / Berlynas / Briuselis / Monrealis / Paryžius / Otava / Viena, 2014 m. lapkritis.